

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samhällskunskap

1,4 Mr, 1 Mrs, men nästan ingen Ms

En kvantitativ studie av jämställdheten i läroböcker
för engelska i årskurs 6-9

Examensarbete i samhällskunskap

HT08

Författare: Patrik Eriksson

Handledare: Karin Fogelberg

Antal ord: 7954

Titel: 1,4 Mr, 1 Mrs, men nästan ingen Ms - En kvantitativ studie om jämställdheten i läroböcker för engelska i årskurs 6-9

Författare: Patrik Eriksson

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: Ht 08

Handledare: Karin Fogelberg

ABSTRACT

Bakgrund: Kvantitativa undersökningar har visat en jämställdhetsproblematik i läroböcker i ämnet engelska. Sådana studier har dock inte bedrivits i Sverige.

Syfte: Uppsatsen syftar till att undersöka läroböcker i engelska i ett jämställdhetsperspektiv.

Metod: Undersökningen omfattar 17 läroböcker i ämnet engelska för årskurs 6-9. Böckerna är från 2006-2008. En kvantitativ innehållsanalys som bygger på den tidigare forskningens operationaliseringar används för att uppfylla uppsatsens syfte.

Resultat: De undersökta läroböckerna visar sig ha flera brister. Framförallt är böckerna obalanserade när det gäller antalet män och kvinnor som förekommer, både i text och bild. Man har också ett språkbruk som i många fall hämmar kvinnor. Vid en jämförelse är de svenska böckerna i många fall sämre än böcker från en motsvarande undersökning i Hong Kong.

Sökord: Läroböcker, jämställdhet, genus, engelska.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Tidigare forskning.....	2
Kvalitativa undersökningar.....	2
Kvantitativa undersökningar.....	3
Studentuppsatser.....	4
Sammanfattning av tidigare forskning.....	5
Syfte och frågeställningar.....	6
Frågeställningar.....	8
Teoretiska utgångspunkter.....	8
Metod.....	10
Kodschema.....	12
Urval.....	14
Resultat.....	15
Representation.....	15
Språkbruk.....	18
Jämförelse med tidigare forskning.....	19
Analys.....	21
Sammanfattning och förslag till fortsatt forskning.....	23
Käll och Litteraturförteckning.....	24
Litteratur.....	24
Studentuppsatser.....	24
Elektronisk Litteratur.....	25
Artiklar ur tidskrifter.....	25
Personlig kontakt.....	25
Källor.....	26
Bilagor.....	28

Tabellförteckning

Tabell 1: Antal namngivna och icke namngivna karaktärer i böckerna.....	16
Tabell 2: Fotografier, frekvensen för de olika kategorierna.....	16
Tabell 3: Illustrationer, frekvensen för de olika kategorierna.....	17
Tabell 4: Förekomsten av allmänna pronomen.....	18
Tabell 5: Kvinnliga titlar.....	18
Tabell 6: Vem som nämns först när kvinnor och män nämns efter varandra.....	19

Inledning

”Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsroller”¹ Detta citat är inte det enda som behandlar skolans ansvar när det gäller jämställdhet mellan pojkar och flickor. Men det är ett kärnfullt citat som säger ganska mycket om vad skolan förväntas göra och bidra till. Det är också oerhört tydligt.

Skolan bör därmed ta alla chanser den får att motverka traditionella könsroller. Arbetet bör kunna ta sig flera olika uttryck beroende på vilken del av skolan och dess arbete man tänker på. Jag har valt att rikta in mitt uppsats på läroböcker. Läroböckerna är intressanta så till vida att skolan bara kan påverka dem indirekt. Man kan välja att använda en lärobok före en annan och man kan välja i vilken utsträckning de används men man kan däremot inte bestämma vad som står i dem. Om skolan exempelvis antar en ny handlingsplan för jämställdhet och utbildar lärare och annan personal i hur den ska följas så ser läroböckerna fortfarande likadana ut. Eftersom marknaden för läroböcker är avreglerad så finns det inte heller några direktiv från högre instanser om vilka läroböcker som är bra att använda. Skolorna måste själva avgöra vilka böcker man anser vara bäst.

Läroböcker verkar också användas mycket ofta i undervisningen. Enligt Föreningen Svenska Läromedels undersökning som omfattade 1000 lärare så är det färre än 2 % som uppger att de aldrig använder tryckta läromedel.² Skolverket menar att läroboken är inte något som används i några enstaka fall utan oftast något grundläggande för de flesta lektioner (det varierar dock en del mellan olika ämnen). Då läroböcker används ofta utsätts eleverna därmed också ofta för de värderingar som den förmedlar. Dessutom finns det en allmän inställning bland lärare att läroboken ses som en garant för att kurs- och läroplaners mål blir uppfyllda. En inställning som också verkar finnas bland föräldrar och elever.³ Därmed blir lärobokens roll ännu viktigare eftersom den inte bara används i stor utsträckning utan också ses som något som ska göra att skolans mål, exempelvis målen om jämställdhet, uppnås.

Detta gör det intressant att se hur läroböcker ser ut vad gäller könsroller. Förmedlas ett

1 Skolverket, 2006. Lpo 94 s. 4

2 Levén, (2003) s. 2

3 Skolverket, 2006. Rapport 284 s. 25-26

traditionellt könsrollstänkande som gör skolans ansvar svårare att leva upp till? Eller förmedlas bilder av män och kvinnor på ett jämställt sätt som ligger i linje med ansvaret?

Tidigare forskning

Kvalitativa undersökningar

Forskning om läroböcker kan ofta bli mer komplicerad än vad man vid första anblick kan tro. Ofta hamnar man i en diskussion om ämnet som läroboken ingår i. Om man tar exemplet jämställdhet så kan man ställa sig frågan: Är det läroboken eller ämnet som är jämställt eller icke jämställt? Om en lärobok tar upp saker som anses borde vara med i ett visst ämne enligt den rådande diskursen för ämnet och dessa saker fungerar, på ett i genusperspektiv, dåligt sätt så hamnar man direkt i diskussionen om vad som borde vara med i ämnet och hur det bör framställas.

Två artiklar, den ena av Moira von Wright och den andra av Christina Osbeck, illustrerar ovanstående. Båda genomför kvalitativa undersökningar, av fysikböcker respektive en lärobok i religion. Von Wright undersöker med en diskursanalys olika syn på vetenskapen och fysiken som kommer fram i böckerna. Hon kommer fram till att den diskurs som finns inom böckerna oftast missgynnar flickor.⁴ Även Osbeck kommer fram till en liknande slutsats då hon menar att det saknas ”alternativa inomkristna perspektiv, så som feministisk teologi”⁵ i religionsboken. Ett problem, som jag ser det, är att det är lite svårt att veta om det är läroböckerna i sig som är problemen i dessa undersökningar eller om det är den övergripande diskursen i ämnet. Om det finns tydliga tankar om vad som ska ingå i ett ämne och vilka perspektiv som ska lyftas så kan läroboksförfattare knappast bortse från detta, frågan är då om det inte är ämnet som är problemet mer än läroboken.

4 Wright, 1999

5 Osbeck, 2002. s. 142

Kvantitativa undersökningar

När det gäller mer kvantitativa undersökningar så finns det inte lika mycket gjort i Sverige. Däremot finns det en del studier gjorda internationellt. Ann G. Elgar gör exempelvis en undersökning av naturvetenskapsläroböcker i Bruneis grundskola. Istället för att som von Wright komma in på hur ämnets diskurs och synen på vetenskap och hur det påverkar flickor så håller sig Elgar närmare böckerna genom sin kvantitativa studie. Det som undersöktes var hur ofta kvinnor och män fanns med på bilder och fotografier, hur många kvinnor och män som fanns med i texten, antalet manliga och kvinnliga pronomen samt antalet substantiv som syftar på män och kvinnor. Meningen var att se dels om naturvetenskap presenteras som något som utförs av män, dels om man använder ett språk som fungerar ojämnt (och därigenom ytterligare stöter bort flickor från naturvetenskapen). Resultatet blev att böckerna verkar vara fast i den traditionella synen på vetenskapen som något manligt. Män dominerade i bilder och fotografier och det manliga var tydlig norm i texten.⁶

Två andra studier undersöker läroböcker i engelska för grundskolan. Jackie F. K. Lee och Peter Collins⁷ undersöker läroböcker i Hong Kong medan Rifkin⁸ undersöker situationen för läroböcker i Ryssland. Båda studierna är jämförande över tid och man jämför äldre böcker med nyare för att se om någon förändring har skett. Lee och Collins räknade i sin undersökning antalet manliga och kvinnliga karaktärer, antal gånger män och kvinnor nämns i texten, manliga och kvinnliga sociala roller och roller inom familjen (*social* och *domestic roles*) samt vilka roller det rör sig om (t ex mamma, polis o s v), antal gånger som pronomen *they*, *he*, *she*, och dubbla pronomen *he/she* förekommer i allmän betydelse, hur ofta titlarna *Miss*, *Mrs*, och *Ms* används samt hur ofta män respektive kvinnor nämns först när två personer nämns (Erik och Erika eller Erika och Erik). Man jämför böcker som är utkomna efter 1997 med böcker utkomna under sent 80- eller tidigt 90-tal. Rifkin använder en metod som liknar Lee och Collins och flera av frågorna som ställs i texten är också samma, exempelvis hur många män och kvinnor som framställs i sociala roller respektive roller i hemmet, hur många kvinnor respektive män är med på bilder o s v. Skillnaden är att Rifkins lista över frågor är större och mer detaljerad än Lee och Collins (så stor att jag inte tar upp den mer utförligt här).⁹ Rifkins studie är också lite annorlunda då den också består av en mindre

6 Elgar, 2004

7 Lee & Collins, 2008

8 Rifkin, 1998

9 Rifkin, 1998 s. 235

kvalitativ del för att kunna få med några delar som den kvantitativa undersökningen missar.

Lee och Collins kommer fram till att det har skett en viss positiv utveckling då de nya böckerna innehöll fler kvinnor i texten, innehöll fler genusneutrala pronomen och använde titeln *Ms* vid fler tillfällen. Däremot var det ingen större skillnad mellan de gamla och de nya böckerna när de gällde vilka roller som kvinnor förekom i: "Women continued to be associated with a limited and stereotyped set of activities and careers, and with activities in which they play weaker, more passive roles than men"¹⁰. Även Rifkin kommer fram till att nyare böcker är bättre på att ge kvinnor plats i texten, men samtidigt finns mycket gammalt könsrollstänkande kvar då exempelvis män ofta är de aktiva medan kvinnor är passiva och har mindre statusfyllda roller överlag.¹¹ I vissa avseenden var t o m några av de äldre böckerna bättre än några av de nyare. Man ska dock ha i åtanke att Rifkins studie är från 1998 så de böcker som i studien ses som nya är från 1996-97 vilket gör att resultaten kanske inte har lika stor giltighet idag, till skillnad från studien av Lee och Collins som är från 2008.

Studentuppsatser

Det finns dock en del svenska studentuppsatser som behandlar genus i läroböcker. Även här ges stöd till tesen att läroböcker förmedlar traditionella könsroller. Huvudsakligen har dessa studier varit kvalitativa och inriktade på ett relativt litet material. Två av dem behandlar hem- och konsumentkunskap respektive NO-ämnen.¹² En annan behandlar engelska för gymnasiet.¹³ En mer kvantitativ studie finns också som undersöker matematikböcker för årskurs 8 under åren 1956-2004.¹⁴

De tre förstnämnda uppsatserna kommer fram till att det finns ett betydande mått av traditionella könsrollsmönster i läroböckerna. Studien av matematikböckerna över tid visar dock att de senare läroböckerna i flera avseenden har blivit bättre än de tidigare. Pojkar och

10 Lee & Collins, 2008. s. 135

11 Rifkin, 2008. s. 229

12 Andersson, 2008 och Kardell & Nilsson, 2005

13 Elmrud & Åström, 2006

14 Hess & Smedsén, 2005

flickor i exemplen gör i mycket större utsträckning samma saker och de förekommer ungefär lika ofta. Författarna menar dock att likheten beror på att flickor nu gör fler sysslor som bara pojkar gjorde tidigare, pojkar gör däremot ungefär samma saker som de gjorde innan.¹⁵

Studentuppsatserna visar alltså på att det finns ett betydande mått traditionellt könsrollsbundna roller och tankar i de undersökta läroböckerna. Men fältet är långt ifrån helt undersökt. Det finns få kvalitativa studier med stort omfång och det saknas undersökningar i flera ämnen och årskurser. Exempelvis finns det inget gjort om engelskaböcker på högstadiet.

Sammanfattning av tidigare forskning

Den tidigare forskningen om jämställdhet i läroböcker i Sverige handlar först och främst om kvalitativa studier på ett ganska begränsat material. Mer kvantitativa typer av undersökningar är svårare att hitta. Den kvantitativa forskningen som finns om läroböcker internationellt verkar alltså inte ha bedrivits i Sverige. Exempelvis så har de kvantitativa metoder som har utvecklats av bl a Rifkin, Lee och Collins för att undersöka läroböcker för engelska som andraspråk inte någon motsvarighet här. Det är synd då resultaten är intressanta så till vida att de pekar på problem i böckerna som, om de finns i motsvarande svenska böcker, står i strid mot skolans ansvar när det gäller jämlikhet. Att på något sätt försöka generalisera resultaten från de internationella studierna är inte heller fruktbart då Sverige skiljer sig på flera sätt från de samhällen där studierna är gjorda, vilket gör att de internationella studierna knappast säger något om situationen i Sverige.

Det hade därför varit intressant att göra en sådan studie i Sverige för att bredda kunskapen om våra läroböcker och ge ett värdefullt komplement till de mer kvalitativa studier som redan är gjorda. Förutom det så skulle sådana studier av läroböcker i engelska även kunna bidra till att utöka vår kunskap om läroböcker som helhet genom att undersöka ämnen och årskurser som tidigare inte varit fokus för undersökningar. Läroböcker för engelska i grundskolan är ett sådant exempel.

15 Hess & Smedsén, 2005 s. 34

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att med metoder från den tidigare internationella forskningen om jämställdhet i läroböcker för engelska undersöka jämställdheten i svenska läroböcker i engelska. Undersökningen är tänkt att kunna avgöra om läroböckerna hjälper skolan mot dess mål att motverka traditionella könsroller och främja jämställdhet eller om de genom sin uppbyggnad försvårar för skolan att leva upp till dessa mål och ansvar.

En första fråga som kan dyka upp är varför jag väljer att undersöka just läroböcker i ämnet engelska och inte något annat ämne som t ex samhällskunskap. Det finns ett par anledningar till detta val. För det första så finns det som tidigare nämnts internationell forskning om läroböcker i engelska, så genom att jag undersöker motsvarande böcker kan jag jämföra mina resultat med dem samt låna metod och operationaliseringar från deras studier (mer om det under metoddelen). För det andra så har läroböcker i engelska den fördelen att traditionella könsroller och annat som förekommer i böckerna inte på något enkelt sätt kan bortförklaras genom att man speglar verkligheten i ämnet. För att förklara med ett exempel så kommer man om man undersöker en samhällskunskapsbok med ganska stor säkerhet upptäcka att den innehåller fler kvinnor än män. Problemet är då att detta kan vara motiverat med tanke på att boken ska ge information om ett samhälle som faktiskt ser ut på ett visst sätt. Om man har med ett stycke om vilka som är de högsta ledarna inom EU så kommer man att ha med fler män än kvinnor vare sig man vill eller inte. Om man vill undersöka könsroller i en sådan bok så kommer man istället in på frågan om vad man ska ta upp i läroboken, ska man ha med EU:s ledare eller kan man lägga upp boken och ämnet på ett annat sätt? Man kommer då in på de diskussioner som framförallt von Wright gör när hon menar att synen på vetenskapen måste ändras för att göra fysikämnet mer jämställt. Frågan är då om det inte är ämnet i sig som är problemet och inte läroboken i första hand. Dessa frågor är också oerhört intressanta, men man hamnar lätt utanför ramen för undersökningen om man ger sig in på dem för mycket. Engelskaböcker har inte riktigt samma problem. Exemplet i böckerna kan mer eller mindre innehålla vilka personer och situationer som helst, därför kan man friare bestämma hur många kvinnor och män som ska vara med samt vad de ska syssla med i böckerna. Därmed bör man också kunna skriva boken på ett sådant sätt att man inte förmedlar en ojämslälld bild.

Vidare så kan man ifrågasätta syftet med invändningen att elever utsätts för stereotypa och traditionella könsroller hela tiden från många olika håll. I media i allmänhet märks mängder av gamla könsmonster i fråga om vilket kön programledare och andra mediepersonligheter har, hur man framställer kvinnor och män osv.¹⁶ Vad spelar det då för roll om några läroböcker till eller från förmedlar samma könsroller? Anledningen till att det spelar roll, enligt mig, är att skolan har ett uppdrag som inte exempelvis medias aktörer har (med visst undantag för public service). Skolan är finansierad offentligt och har tydliga mål (på detta område) och då borde vi rimligen kunna kräva mer av den än av exempelvis media och andra kommersiella aktörer.

Man kan dock fortfarande ifrågasätta om läroböckerna spelar så stor roll eftersom skolan rimligtvis är mer än bara dess läroböcker. Även om vi kan ställa krav på skolan så spelar det kanske inte så stor roll om böckerna är på ett visst sätt eftersom de bara är en liten del av hela skolans verksamhet. Men som tidigare påpekats så visar Skolverket att läroböcker används ofta. Speciellt i engelska där tre av fyra lärare uppger att de använder läroboken i stort sett varje lektion.¹⁷ Detta ihop med att, som också tidigare nämnts, framförallt lärare men också många elever och föräldrar ser läroboken som en säkerhet för att kurs- och läroplaner följs gör läroboken till en viktig del av skolan. Detta innebär inte på något sätt att jag tror att allt annat i skolan fungerar bra i ett jämställdhets- eller genusperspektiv. Läroböcker är långt ifrån det enda som kan fungera ojämnt och reproducera traditionella könsmonster i skolan på olika sätt. Frågan om kön, genus och jämställdhet i skolan är naturligtvis större än så. Men jag menar att läroböcker är en viktig del av den stora helheten som skolan utgör och att det därför är viktigt att man inte förbiser dem om man vill att skolan ska kunna leva upp till sitt ansvar i detta fall.

16 Jarlbro, 2006

17 Skolverket, 2006. Rapport 284 s. 91

Frågeställningar

- Hur bra är svenska läroböcker i engelska i ett jämställdhetsperspektiv, enligt de kvantitativa kriterier som har ställts upp av tidigare forskning?
- Hur är svenska läroböcker i engelska jämfört med de böcker som har undersökts i tidigare forskning?

Teoretiska utgångspunkter

Ett antal teoretiska resonemang kommer att ligga till grund för den föreliggande uppsatsen. De grundar sig i huvudsak på vad den tidigare forskningen på området har funnit relevant för undersökningar om jämställdhet i läromedel för ämnet engelska.

Ett fenomen som har tagits upp är användningen av manliga pronomen vid tillfällen då personen som åsyftas inte är könsbestämd. Ett exempel är ”En fotbollsspelare måste vara snabb, därför måste han träna ofta”. Här åsyftar man fotbollsspelare i allmänhet men använder ändå *han* som pronomen. Man tänker i dessa fall på en man trots att det gäller kvinnliga fotbollsspelare i lika hög utsträckning. Detta kan upprätthålla en androcentrisk världsbild och fungera uteslutande gentemot kvinnor. För att undvika detta sätt att skriva finns framförallt två möjligheter, användningen av *dem (they)* och olika former av dubbla pronomen som t ex *han/hon* och *hon eller han (he/she och she or he)*.¹⁸

Ett annat problem som har tagits upp är den form av osynliggörande som det innebär att män är oftare förekommande än kvinnor. Om män är så mycket mer framträdande, både i text och i bilder, så ger det också bilden av att de är mer värda och bör få större plats. Samtidigt blir kvinnor i och med att de syns mer sällan än män också osynliggjorda.¹⁹

Ett annat problem relaterat till osynliggörandet av kvinnor är att vid de tillfällen då kvinnor faktiskt är med och är synliga så kommer männen oftast först. I text manifesterar det sig

¹⁸ Lee & Collins, 2008. s.128-129

¹⁹ Lee & Collins, 2008. s. 129

genom att man skriver mannen före kvinnan då en man och en kvinna nämns vid samma tillfälle, t ex *Anders och Lisa*. Denna praktik har anor långt tillbaka i tiden och reflekterar en gammal syn på manlig dominans.²⁰

Även de kvinnliga titlarna *Mrs* och *Miss* kan utgöra ett jämställdhetsproblem i läroböcker för engelska (och såklart i andra sammanhang också). De två titlarna reflekterar kvinnans civilstatus i förhållande till en man samtidigt som den motsvarande titeln för män, *Mr*, är neutral i det avseendet. Detta kan ge en syn på mannen som egen och självständig medan kvinnan måste relateras till en man. För att undgå denna problematik kan man använda titeln *Ms* som kan ersätta både *Mrs* och *Miss* och därmed är neutral i det diskuterade avseendet. *Ms* började användas under 60-talet av framförallt amerikanska feminister men fick inte omedelbart någon större genomslagskraft. En del studier under 2000-talet visar dock att titeln mer och mer börjar användas på allvar i engelskspråkiga länder, samtidigt som de negativa associationer som titeln hade under en tid nu försvinner mer och mer.²¹

Ovannämnda problem bildar tillsammans en helhet som på flera sätt är negativ. Framförallt bidrar de till att ojämställda värderingar och mönster reproduceras. Eller som Graci menar: "Pedagogy inevitably involves the transmission, exchange, and initiation of ideas. When subtle or blatant sexism is present in the curriculum, that information is then conveyed to the learners"²² Förutom att gamla köns mönster reproduceras så kan en ojämställd och snedfördelad lärobok i språk också försvåra inläringen för flickor, då de bland annat får svårare att identifiera sig med materialet.²³

20 Lee & Collins, 2008 s. 129-130

21 Lee & Collins, 2008. s. 129 och Norstedts, 2000. s. 839

22 Graci, 1992 s. 2 citerad ur Rifkin, 1998

23 Rifkin, 1998. s. 218

Metod

Jag använder mig av en kvantitativ textanalys för undersökningen. Anledningarna är flera. För det första lämpar sig en kvantitativ innehållsanalys bra när man vill undersöka hur ofta något förekommer eller hur stort utrymme något får i t ex en text. Det passar bra för min undersökning då det blir smidigt att undersöka t ex hur ofta kvinnor och män förekommer, hur ofta vissa ord som har inverkan på genusbalansen i texten används o s v. Dessutom gör metoden det enkelt att undersöka ett relativt stort material på kort tid.²⁴

Men den primära anledningen är naturligtvis att den tidigare forskningen visade att det fanns internationella kvantitativa studier som inte hade någon motsvarighet i Sverige. Om jag vill fortsätta i deras fotspår så måste naturligtvis även jag använda mig av en liknande metod. Det ger mig också möjlighet att låna design och operationaliseringar till min uppsats. Detta medför att jag kan använda metodval som redan har använts och diskuterats av forskarsamhället vilket borgar för att de håller en viss kvalitet.²⁵ Dessutom kommer det medföra att jag kan jämföra mina resultat med den tidigare forskningen på ett sätt som inte hade varit möjligt om jag hade haft en helt annan metod för undersökningen. Även om viss jämförelse hade varit möjlig även med en annan metod så blir det aldrig lika tydligt och enkelt att jämföra som när man kan jämföra indikator för indikator och visa skillnader och likheter med frekvensen för varje indikator. Detta gör att jag på ett bättre sätt kan bidra till kumulativitet inom forskningen. Samtidigt får man vara medveten om att man inte kan dra hur stora växlar som helst av jämförelsen. Det handlar som sagt om olika samhällen med olika kulturer.

Min första tanke var att använda Lee och Collins operationaliseringar för min undersökning. Deras verk är gjort väldigt nyligen och deras undersökning bygger på tidigare läroboksforskning, däribland Rifkins. Det är blir också tydligt när man ser på operationaliseringarna då flera av dem är identiska i de båda undersökningarna. Genom att använda mig av Lee och Collins så skulle jag därmed få de viktigaste delarna av tidigare forskning, utan att behöva använda mig av hela Rifkins lista på operationaliseringar som jag anser vara något väl tilltagen för att passa inom ramen för denna uppsats. Jag menar också att

24 Esaiasson mfl. 2007. s. 223

25 Esaiasson mfl. 2003. s. 64

den är så tilltagen att man kan använda sig av långt färre operationaliseringar utan att undersökningen för den skull tappar för mycket i värde.

Problemet med att använda Lee och Collins operationaliseringar visade sig dock i en förstudie som genomfördes på två slumpmässigt utvalda läroböcker för att testa kodschemat. Att koda hur många kvinnor respektive män som framställdes i olika roller verkade nämligen inbjuda till en godtycklig bedömning. Jag fick känslan av att resultatet påverkades väldigt mycket av hur jag som genomförde undersökningen valde att bedöma personernas roller. Det kändes ofta som att man kunde sätta vilka roller som helst (något tillspetsat) på flera av karaktärerna i texten och att karaktärerna kunde få väldigt många roller samtidigt. Att då räkna frekvensen av olika roller för män och kvinnor på det sättet kändes väldigt oreliebart. Exakt hur man har undkommit detta problem i Lee och Collins och Rifkins undersökningar vet jag inte, man tar inte upp något speciellt problem som har uppkommit med dessa operationaliseringar. Det är naturligtvis sällan som man helt kan komma undan att göra bedömningar även när man arbetar med en kvantitativ metod, men det finns gradskillnader. När man känner att bedömningarna riskerar att bli godtyckliga så förlorar den kvantitativa metoden sin mening. Därför måste undersökningen göras lite annorlunda än vad som var tänkt från början.

Men denna förändring är inte nödvändigtvis helt negativ. Lee och Collins undersöker bara tre slumpmässigt valda kapitel i varje bok för att kunna undersöka ett större material. Jag kommer istället att undersöka böckernas alla kapitel för att få ett mer tillförlitligt resultat vilket naturligtvis innebär att undersökningen kommer att ta längre tid. För att den då inte ska bli så stor att den inte ryms inom ramen för den här uppsatsen så är det en fördel att inte undersöka riktigt lika många variabler som Lee och Collins (eller Rifkin).

Undersökningen kommer istället att fokusera på den mer språkliga delen och på representationen av kvinnor och män i böckerna. Detta är nog så viktiga delar och dessutom lämpar de sig bra för en kvantitativ undersökning. I vilka sammanhang kvinnor och män förekommer i böckerna kan kanske vara något som lämpar sig bättre i en kvalitativ undersökning. Rifkin är också inne på detta i sin kvalitativa del av sin undersökning.²⁶ När man vill få klarhet i om män dominerar bilder i böckerna eller man oftast använder manliga

26 Rifkin, 1998. s. 228-229

pronomen eller inte så är dock en kvalitativ metod knappast lämplig. Att genomföra en kvalitativ textanalys är ett bra komplement men inte en tillräcklig ersättare till en kvantitativ. Därför är undersökningen fortfarande viktig att genomföra även om den har blivit något smalare än vad som var tänkt från början.

Kodschema

För undersökningen kommer ett kodschema att användas. Ett antal saker kommer att räknas:²⁷

1. Antal namngivna män
2. Antal namngivna kvinnor
3. Antal icke namngivna män
4. Antal icke namngivna kvinnor

5. Antal gånger personliga pronomen *they* och possessivt pronomen *their* i allmän betydelse förekommer
6. Antal gånger personliga pronomen *he* och possessivt pronomen *his* i allmän betydelse förekommer
7. Antal gånger personliga pronomen *she* och possessivt pronomen *her* i allmän betydelse förekommer
8. Antal gånger dubbla pronomen *he/she* och dubbla possessiva pronomen *her/his* i allmän betydelse eller varianter därav förekommer

9. Antal gånger titeln *Mrs* används
10. Antal gånger titeln *Miss* används
11. Antal gånger titeln *Ms* används

²⁷ Alla variabler utom 3 och 4 är hämtade från Lee & Collins, (2008) s. 131

12. Antal gånger som mannen nämns först när en man och en kvinna nämns vid samma tillfälle

13. Antal gånger som kvinnan nämns först när en man och en kvinna nämns vid samma tillfälle

Förutom undersökning av texten i varje kapitel kommer också alla former av bilder som innehåller människor i boken att undersökas. Bilderna kommer att klassas som antingen illustrationer (alla former av tecknade, målade eller datorgjorda bilder) eller som fotografier (alla former av fotografier och kameratagna bilder som inte bedöms som illustrationer). Dessa kommer sedan att kategoriseras i någon av följande kategorier:²⁸ *Bara män; fler män; bara kvinnor; fler kvinnor; lika många män och kvinnor; samt svårbedömd*. Den sista kategorin är för de fall då det är svårt att avgöra vilken kategori bilden eller illustrationen ska hamna i för att en eller flera karaktärer är svåra att könsbestämma. Den näst sista kategorin används för bilder som har lika många kvinnor som män och för bilder som innehåller väldigt många människor (exempelvis en bild av en stor publik av något slag) som innehåller både många kvinnor och många män och där det stora antalet människor gör att det inte är rimligt att försöka kategorisera bilden i någon av de andra kategorierna. Kategorierna *fler män* respektive *fler kvinnor* används för alla bilder där det finns minst en man och en kvinna men där det finns fler personer av ett kön, oavsett hur många fler det gäller.

De första fyra undersökta punkterna i kodschemat och undersökningen av fotografier och illustrationer syftar till att undersöka representationen av kvinnor och män i texterna. I textundersökningen har jag valt att dela upp kvinnor och män i texten i dels de som nämns vid namn, dels de som förekommer i texten men som inte namnges (till exempel mamma, bror, en vän osv). Anledningen till denna uppdelning är att jag vill se om det finns en skillnad mellan de olika kategorierna, är det så att ett kön oftare anges med namn än det andra? Tanken är att om det stämmer att kvinnor är undandömda i texterna så kan man tänka sig att de oftare kommer att förekomma utan namn och då oftare bara vara någons mamma, någons syster osv istället för att vara namngiven som en egen person. Variablerna 5-13 syftar till att undersöka om böckerna faller i de mer språkliga jämställdhetsfällorna som tagits upp i teoridelen av uppsatsen.

28 Kategorierna är hämtade från Lee och Collins. 2008. s. 133

Urval

Ett problem med urvalet för undersökningen är att det är svårt att fastställa en totalpopulation av läroböcker. Läromedelsmarknaden är avreglerad så det finns inte något centralt organ som håller reda på vilka läroböcker som används eller vilka läroböcker som skolorna kan välja att köpa in. Urvalet kommer istället att utgå ifrån vilka böcker som finns på Pedagogiska Biblioteket vid Göteborgs Universitet. Alla läroböcker i engelska för årskurs 6-9 och är utgivna 2006 eller senare har ingått i urvalet. Böckerna som ingår i urvalet ska inte heller vara övningsböcker eller *workbooks*, då dessa inte innehåller texter i första hand. Böckerna som väljs ska istället vara huvudböcker i någon form, vanligtvis kallade textbook eller classbook. Detta urval har inneburit att 17 böcker ingår. Man hade naturligtvis kunnat ta fler böcker från tidigare år men jag ville inte ha alltför stor spridning i tid mellan böckerna (se mer om böckernas ålder nedan). Detta för att böckerna ska kunna sägas vara från ungefär samma tid, en för stor spridning skulle innebära att man kan börja ifrågasätta om exempelvis olikheter i böckerna beror på att de är så olika gamla.

Urvalet skulle kunna kritiserars för att det finns risk för att man missar flera andra böcker genom att bara undersöka de som finns på Pedagogiska Biblioteket. Det verkar dock som att urvalet fungerar bra och att det finns en bra spridning i böckerna när det gäller exempelvis förlag. Bland böckerna finns flera titlar från de fyra stora förlagen (Natur & Kultur, Bonnier utbildning, Gleerups och Liber) samt två titlar från det (i sammanhanget) mindre förlaget Studentlitteratur. Detta förefaller vara mycket rimligt då de fyra stora har en mycket stor del, uppskattningsvis kring 90 %, av marknaden när det gäller denna typ av läromedel.²⁹

Med urvalet kommer också frågan om det inte finns risk att de böcker jag undersöker inte är de som används i skolan. Böckerna kommer ju att vara väldigt nya vilket gör att de antagligen inte har hunnit ut till så många skolor än. Läroböcker i skolan kan ju ibland vara väldigt gamla och i ett ämne som engelska kan de säkerligen bli väldigt gamla då åldern kanske inte blir lika tydlig som för böcker i vissa andra ämnen (att Sovjetunionen finns med i geografiboken är ett tydligt exempel). Jag tycker dock att det finns en poäng i att undersöka de senaste böckerna även om det innebär att det inte nödvändigtvis är just de böcker som just nu används i skolan. De senaste böckerna bör vara de böcker som man kan ställa störst krav

29 Göteborgsregionens kommunalförbund – GR, personlig kontakt

på. De har utvecklats senare än tidigare böcker vilket gör att författarna kan använda lärdomar från tidigare böcker och utvärderingar av dessa. Det innebär också att man har haft möjlighet att låta sig påverkas av de allra senaste rekommendationerna och styrdokumenterna från Skolverket. Att undersöka äldre böcker för att de i vissa fall används på vissa skolor skulle göra att man får en väldigt brokig skara läroböcker från olika år att undersöka och det hade varit svårt att säga om resultatet beror på att läroböcker *görs* på ett visst sätt eller på att läroböcker *gjordes* på ett visst sätt. Man skulle också undersöka böcker som antagligen är på väg att bytas ut vilket gör att undersökningens värde för dagens skola blir begränsat. Genom att istället undersöka de senaste böckerna så får man en bild av hur dagens läroböcker ser ut. Även om de då kanske ännu inte används så är det en trolig gissning att de snart kommer att göra det, då gamla läroböcker normalt byts ut mot nya.

Resultat

Här kommer resultatet av undersökningen att redovisas. Redovisningen kommer att delas upp tematiskt i två delar, *representation* och *språk*. *Representation* handlar om antalet män och kvinnor (1-4 i kodschemat och undersökningen av bilder) medan *språk* kommer ta upp de mer språkliga delarna av undersökningen (5-13 på kodschemat). Resultatet bok för bok, okommenterat och otematiserat, både för text- och bilddelen av undersökningen, finns som bilaga 1 respektive 2.

Representation

Som tabell 1 visar så finns det en tydlig kvantitativ skillnad mellan antalet namngivna män och kvinnor. Det går ca 1,6 namngivna män på varje namngiven kvinna i böckerna. Relationen ser däremot annorlunda ut om man jämför icke namngivna personer. Då är plötsligt män och kvinnor jämt fördelade. Men om man räknar det totala antalet män och kvinnor i texten så finns det naturligtvis fortfarande en klar manlig dominans. Totalt sett finns det då ca 1,4 män för varje kvinna i böckerna.

Namngivna karaktärer		Icke namngivna karaktärer		Karaktärer totalt	
Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
627	973	245	244	872	1217

Tabell 1: Antal namngivna och icke namngivna karaktärer i böckerna

Det finns naturligtvis en del skillnader böckerna emellan när man tittar på dem var för sig. Det finns några böcker som är ganska nära en jämn representation av namngivna män och kvinnor medan några så att säga drar upp snittet genom att ha en oerhört ojäm fördelning.

Skillnaderna mellan böckerna är dock inte så stora att man har någon större anledning att ifrågasätta det sammanlagda resultatet som pekar på att det finns en allmän ojäm fördelning i böckerna. Det är t ex ganska talande att av de 17 undersökta böckerna bara finns en enda som innehåller fler namngivna kvinnor än män och då skiljer det ändå bara 4 personer (Primetime 1; 38 kvinnor och 34 män).

Även när det gäller den visuella representationen med bilder och illustrationer håller tendensen med fler män än kvinnor i sig. Tabell 2 visar hur många fotografier som har placerats in i de olika kategorierna. Det tydligaste är här att det finns klart fler fotografier på bara män än på bara kvinnor, förhållandet är 1:1,4. Det är även fler bilder med fler män än vad det finns bilder med fler kvinnor, men då frekvensen är väldigt låg för båda dessa kategorier så är det svårt att dra någon större slutsats av dem.

Bara män	Bara kvinnor	Fler män	Fler kvinnor	Jämt antal	Svårbestämd	Totalt
162	119	16	11	52	56	416

Tabell 2: Fotografier, frekvensen för de olika kategorierna

Som tabell 3 visar så är skillnaden mellan illustrationer med *bara män* och *bara kvinnor* ännu större än när det gällde fotografier. Det är faktiskt precis dubbelt så många illustrationer med *bara män*. Kategorierna *fler män* och *fler kvinnor* har nu också lite större frekvens än vad de hade i fotografierna och man kan nu urskilja att den manliga kategorin är ungefär dubbelt så stor som den kvinnliga. För att ytterligare exemplifiera den manliga dominansen i

illustrationerna så kan man jämföra de illustrationer som bara innehåller män med alla de som innehåller någon kvinna (kategorierna *bara kvinnor*, *fler kvinnor* och *jämt antal*). Då får man fram att illustrationerna som innehåller minst en kvinna är 347 st, alltså bara tre fler än illustrationerna som bara innehåller män.

Bara män	Bara kvinnor	Fler män	Fler kvinnor	Jämt antal	Svårbestämd	Totalt
344	172	61	29	146	44	796

Tabell 3: Illustrationer, frekvensen för de olika kategorierna

Undersökningen visar alltså att det råder en betydande kvantitativ manlig dominans när det gäller den visuella representationen i bilder och en ännu större när det gäller illustrationer. Naturligtvis hamnar man någonstans mittemellan om man lägger ihop både fotografier och illustrationer. För kategorierna *bara kvinnor* och *bara män* får man då 291 respektive 506 vilket ger förhållandet 1:1,7. För att ytterligare tydliggöra så är ca 47 % av 1212 bilder som ingått i resultatet bilder med enbart män, medan endast 24 % är med endast kvinnor.

Det är dock större individuella skillnader mellan böckerna när det gäller representationen i bilder jämfört med text. När det gäller illustrationer så är det två böcker som har fler illustrationer innehållandes *bara kvinnor* än *bara män* men en av dem skiljer det bara på en bild medan den andra innehåller åtta och fem för respektive kategori. För illustrationer verkar således bilden av en allmän dominans av män att stämma väl. För fotografier är det dock något mer problematiskt. Bland dessa finns sex böcker som innehåller fler foton innehållandes *bara kvinnor* än foton innehållandes *bara män*, det finns även en bok som har ett jämt antal. Detta gör att man kanske kan ifrågasätta bilden av den manliga dominansen i visuell representation något. Detta ifrågasättande blir dock svårare att göra om man lägger samman illustrationer och fotografier. Av de sju böckerna är det nämligen bara en som även har fler illustrationer som kategoriserats som *bara kvinnor* än *bara män*. Det hela blir ännu mer tydligt om man lägger ihop de två kategorierna för både illustrationer och fotografier. Det är då endast en av 17 böcker som har fler bilder med *bara kvinnor* än *bara män* totalt sett (Spotlight 7). Så även om bilden av manlig dominans inte är lika tydlig när det gäller fotografier som för illustrationer så får man ändå säga att det totalt sett finns en allmän

dominans av män när det gäller den visuella representationen.

Språkbruk

Det manliga pronomenet *he* är oftare förekommande i de undersökta böckerna än det motsvarande kvinnliga *she*. Tabell 4 visar hur ofta de olika undersökta pronomenen förekommer och visar att *he* är ca 43 % oftare förekommande än *she*. Dessutom är det manliga pronomenet vanligare än både dubbla pronomina och *they*. Det är också värt att notera att dubbla pronomina är det som förekommer minst antal gånger av de olika pronomenen.

She	He	They	he/she
30	43	36	26

Tabell 4: Förekomsten av allmänna pronomen

När det gäller titlar för kvinnor i böckerna så kan man se att *Mrs*, inte helt oväntat, är den klart vanligaste titeln. *Miss* förekommer inte alls lika ofta och titeln *Ms* förekommer endast fem gånger vilket framgår av tabell 5. Det kan vara värt att nämna att de fem *Ms* förekommer i fyra böcker, av 17 böcker är det alltså endast fyra som överhuvudtaget nämner titeln. *Ms* får således sägas vara väldigt sällsynta i de undersökta läroböckerna.

Mrs	Miss	Ms
64	14	5

Tabell 5: Kvinnliga titlar

Det sista att redovisa från undersökning är huruvida man i läroböckerna sätter män före kvinnor eller vice versa. Tabell 6 visar att män oftare sätts före kvinnor och skillnaden innebär att män sätts först i 26 % fler fall. Även här finns det dock skillnader mellan böckerna. Det är nio av de 17 böckerna, alltså drygt 50 %, som har män först fler gånger än kvinnor medan sju

av böckerna sätter kvinnor först oftare än män (resterande tre böcker har ett jämt antal). Även om det finns en tendens att oftare sätta män före kvinnor så är det alltså inget som är tydlig i alla böckerna överlag.

Mannen först	Kvinnan först
53	42

Tabell 6: Vem som nämns först när kvinnor och män nämns efter varandra

Jämförelse med tidigare forskning

Lee och Collins uppger i sin undersökning att förhållandet mellan kvinnor och män i de nya böckerna är 1:1,14 och i de äldre böckerna 1:1,48.³⁰ Det är något uppseendeväckande att böckerna i min undersökning ligger närmare de äldre böckerna då förhållandet här är 1:1,4. Vad gäller representationen i text av män och kvinnor så verkar därför de undersökta svenska läroböckerna vara klart sämre än de från Hong Kong. Bakom detta döljer sig också det faktum att förhållandet blir större om man tar bort de personer som förekommer utan namn. Lee och Collins gör dock ingen sådan indelning.

När det gäller den visuella representationen så verkar de svenska böckerna vara ganska lika sina motsvarigheter i Hong Kong. Lee och Collins får fram att 43,3 % av bilderna som innehåller människor är bilder med enbart män medan 27,5 % innehåller enbart kvinnor. Samtidigt är bilderna som innehåller fler män ca dubbelt så många som de som innehåller fler kvinnor.³¹ Återigen verkar de svenska böckerna vara mer obalanserade än sina motsvarigheter. De undersökta svenska böckerna har något större andel bilder med endast män och något lägre med enbart kvinnor. Förhållandet mellan bilder med fler män och bilder med fler kvinnor var ungefär detsamma som för böckerna i Hong Kong. Det är kanske att gå lite för långt att säga att de svenska böckerna här är klart sämre än de från Hong Kong då det är en ganska liten procentsats som skiljer dem åt, men man kan i alla fall konstatera att de svenska

30 Lee & Collins, 2008. s. 131

31 Lee & Collins, 2008. s. 133

böckerna absolut inte är mindre obalanserade än sina motsvarigheter.

När det gäller kvinnliga titlar så hittar Lee och Collins åtta tillfällen då *Ms* används, *Miss* används lika många gånger medan det finns 23 noteringar för *Mrs*. Det konstateras att detta är en ökning jämfört med läroböckerna från 1980-95 då endast två *Ms* noteras.³² Jämför man med resultaten för de svenska böckerna så finner man att *Ms* verkar vara mindre använd här. Lee och Collins åtta *Ms* hittas i tio böcker där man undersökt tre kapitel i varje, ändå innehåller de 17 undersökta svenska böckerna bara fem *Ms*, och då är ändå hela böckerna undersökta. Det hela blir tydligare när man beräknar att *Ms* utgör 21 % av de kvinnliga titlarna i Lee & Collins undersökning medan de bara utgjorde 6 % i min. Titeln *Ms* verkar alltså vara mer sällan förekommande i de svenska läroböckerna, både i absoluta tal och i förhållande till de andra kvinnliga titlarna.

När man kommer till pronomenen så noterar Lee och Collins att de äldre undersökta böckerna visar en stor övervikt för användningen av *he* som är det klart vanligare av de fyra allmänna pronomenen, *she* används däremot bara en enda gång. I de senare böckerna har dock mycket förändrats och *he* och *she* används nästan lika många gånger, 29 respektive 26 noteringar görs. Samtidigt är *they* vanligare med 41 noteringar medan dubbla pronomina har hela 154 noteringar.³³ Återigen får man konstatera att de svenska böckerna inte är mer balanserade än de från Hong Kong. De svenska böckerna har framförallt större obalans när det gäller *he* och *she*, och *he* är också det vanligaste pronomenet.

Den enda delen av undersökningen där man kan säga att de svenska läroböckerna har en bättre balans mellan män och kvinnor är när det gäller i vilken ordning man skriver dem. Böckerna från Hong Kong visar upp en enorm obalans med 364 gånger som män kommer först och endast 22 gånger som kvinnor gör det (för de nya böckerna). Författarna skriver att detta till viss del beror på olika sätt att skriva dubbla pronomina. Som tidigare nämnts så var dubbla pronomina väldigt vanligt i böckerna, vilket antas vara ett sätt att undgå att använda det manliga pronomenet som norm. Det verkar dock som att man då satte det manliga pronomenet först när man satte ut dubbla pronomina. Det leder till att man istället för att få en

32 Lee & Collins, 2008. s. 135

33 Lee & Collins, 2008. s. 134

obalanserad text på grund av manliga pronomina får en obalanserad text på grund av att man sätter det manliga före det kvinnliga.³⁴ Dubbla pronomina kan dock inte förklara hela den obalans som råder. Obalansen i de svenska undersökta böckerna är inte i närheten av den som råder i sina motsvarigheter från Hong Kong. Även om det finns en obalans även här så är de 26 % fler gånger som män sätts först långt ifrån de 16 gånger fler tillfällen som män sätts först i böckerna från Hong Kong.

Analys

Resultatet i undersökningen kan inte sägas vara direkt positivt för de undersökta läroböckerna. Det finns för det första en tydlig obalans mellan kvinnliga och manliga karaktärer, både när det gäller text och bild. För det andra finns det en övervikt av användandet av *he* som allmänt pronomen och man sätter oftare män före kvinnor. Dessutom används titeln *Ms* ytterst sällan.

Obalansen medför ett visst osynliggörande av kvinnor. Även om kvinnor finns med så är männen klart fler. Det är också intressant att när man jämför karaktärer som inte är namngivna så är antalet män och kvinnor lika stort, medan om man jämför namngivna karaktärer så ökar plötsligt avståndet mellan antal män och antal kvinnor. Detta visar att förutom att kvinnorna är färre än männen så är de också i större utsträckning karaktärer utan namn och blir därmed ytterligare osynliggjorda. Troligen så beror många av de icke namngivna kvinnorna på att de ofta innehar en mammaroll. Användningen av pronomen visar också en tendens att oftare använda det manliga pronomenet än det kvinnliga, något som ytterligare befäster mannen som norm. Detsamma kan sägas om tendensen att oftare sätta män före kvinnor.

Att man i så få fall använder titeln *Ms* är också olyckligt. Här kommer man dock in på frågan om det är ämnet engelska eller böckerna som det är fel på? Om *Ms* inte är vanlig i engelska så kanske den inte heller bör vara vanlig i läroböcker i engelska. Man skulle kunna argumentera för att det kan finnas en motsättning mellan strävan efter jämställdhet och strävan efter att lära elever en användbar engelska i detta fall. Men man måste ju inte nödvändigtvis byta ut alla

34 Lee & Collins, 2008. s. 135

kvinnliga titlar till *Ms*. Men man borde i alla fall kunna upplysa om att titeln faktiskt existerar då det borde vara till fördel om eleverna senare stöter på titeln. Det gör man dock inte i någon större utsträckning då 13 av de 17 böckerna inte nämner *Ms* överhuvudtaget, vilket knappast kan vara till fördel för elevernas engelska, då *Ms* används allt mer. Att man utesluter titeln gör alltså inte bara att man bidrar till att titelns spridning hämmas, vilket kan sägas motverka jämställdhetssträvanden, utan också till att eleverna inte känner till en del av det engelska språket, vilket hämmar deras engelskakunskaper.

Som tidigare konstaterats så finns det skillnader mellan böckerna, alla är inte lika obalanserade på alla sätt. Men det är trots allt inte så att det finns några böcker som är bra och några som är dåliga vilka drar ner de andra. Det enda möjliga undantaget är *Primetime 1*, den enda boken som innehöll fler kvinnor än män. Den har ett mycket litet övertag av män i bilder och kvinnor kommer faktiskt först oftare än män, å andra sidan så använder boken aldrig titeln *Ms*. Oavsett om man ser *Primetime 1* som ett undantag så måste den samlade bedömningen av de undersökta böckerna ändå bli att de lämnar mycket att önska när det gäller balans mellan kvinnor och män och ett jämställt språkbruk.

Det mest uppseendeväckande är kanske ändå att de svenska böckerna står sig så dåligt jämfört med de böcker som Lee och Collins har undersökt. Att de svenska böckerna inte skulle vara helt perfekta i alla avseenden är kanske inte en slutsats som förvånar alltför mycket. Men att de skulle visa sig vara lika dåliga som, eller i många fall till och med sämre än, böckerna från Hong Kong överraskar i alla fall mig något. Sverige brukar ändå i många fall ses som ett föregångsland när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män. Man kan då tro att det skulle avspeglats i större utsträckning i dessa läroböcker än vad det nu har visat sig göra.

Det kan alltså konstateras att de undersökta läroböckerna generellt sett inte hjälper skolan i sitt arbete att verka för jämställdhet och motverka traditionella könsroller. Vad detta betyder för skolan och dess elever beror naturligtvis på hur de faktiskt används och på vilket sätt som en lärare presenterar och kommenterar det som står i böckerna. Med tanke på att flera lärare ser läroböcker som något som ska garantera att skolans mål uppfylls, och med tanke på att framförallt engelskalärare i stor utsträckning använder läroboken i de flesta lektioner, så verkar det tveksamt om läroböckerna behandlas på ett sådant sätt att man kan undkomma dess

problem.

Sammanfattning och förslag till fortsatt forskning

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka svenska läroböcker i engelska i ett jämställdhetsperspektiv genom att applicera metodval från tidigare kvantitativ forskning från andra länder. Undersökningen visar betydande brister i de svenska böckerna. Framförallt så finns det en övervikt män i böckerna både vad gäller text och bild. Böckerna använder sig också ofta av ett språkbruk som fungerar negativt i ett jämställdhetsperspektiv, mannen kommer oftare före kvinnan, manliga pronomen är vanligare än kvinnliga och den neutrala kvinnliga titeln Ms är ovanlig. Vid en jämförelse med tidigare forskning så kan man konstatera att de undersökta svenska böckerna på flera sätt är sämre än motsvarande böcker som undersökts i Hong Kong.

Som tidigare konstaterats så bör man för att kunna få en riktigt bra bild av genus- och jämställdhetsproblematik i böckerna behöva komplettera den kvantitativa undersökningen med en kvalitativ undersökning. Efter denna undersökning vet vi exempelvis hur många män och kvinnor som finns i böckerna men inget om vad de gör, hur de gör det osv. Detta är områden som en kvalitativ undersökning skulle kunna ge svar om. Med detta vill jag naturligtvis inte ha sagt att alla möjligheter till kvantitativa undersökningar är uttömda. Exempelvis så har min undersökning inte tagit upp manliga och kvinnliga substantiv (skriver man *policewoman*, *policeman* eller *police officer*?) vilket jag under undersökningens gång har börjat tycka verkar vara mer och mer intressant.

Käll och Litteraturförteckning

Litteratur

Esaiasson, Peter (2007), Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Esaiasson, Peter (2003), Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Jarlbo, Gunilla (2006), Medier, genus och makt. Lund: Studentlitteratur

Osbeck, Christina (2002) ”Skolan som genderiserande rum”. Ingår i: Forsberg, Gunnel mfl (red). upplevelsevärld, samhälle : rapport från forskarkursen 'I genderiserade rum' Karlstad Universitet

Skolverket (2006), Läromedlens roll i undervisningen, Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap. Rapport 284

Skolverket (2006) Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet LPO 94.

Studentuppsatser

Andersson, Malin (2008) Skapande och återskapande av genus i läromedel: Diskursanalys av fem läromedel i NO-ämnena med avseende på genus. Göteborgs Universitet

Elmrud, Sofie & Åström, Anton (2006), Genuskonstruktion i tio texter hämtade ur två läromedel avsedda för gymnasieskolans kurs, Engelska A. Göteborgs Universitet

Hess, Ariane & Smedsén, Elin (2005) Jämställda läromedel - sanning eller myt? - En

undersökning av genus i matematikböcker från 1959 till 2004. Göteborgs Universitet

Kardell, Anna & Nilsson, Yasmine Posio (2005) Läroböcker i hem- och konsumentkunskap ur ett genusperspektiv. Göteborgs Universitet

Elektronisk Litteratur

Levén, Sören (2003), Lärares attityder till läromedel: Rapport om enkätundersökning bland lärare om läroböcker och läromedel.

http://www.fsl.se/media/2582/attityder_laromedel_2003.pdf (åtkomstdatum: 2008-12-20)

Artiklar ur tidskrifter

Elgar, Ann G (2004) Science textbooks for lower secondary schools in Brunei: issues of gender equity. *International Journal of Science Education*. vol 26, No 4, pp 875-894

Lee, Jackie F. K. & Collins, Peter (2008), Gender Voices in Hong Kong English Textbooks—Some Past and Current Practices. *Sex Roles*. vol 59, no 1, pp 127-137

Rifkin, Benjamin (1998) Gender representation in foreign language textbooks : a case study of textbooks of Russian. *The modern language journal*. Vol 82, no 2, pp 217-236

Wright, Moira von (1998) Genus och fysik : om jämställdhet i läroböcker. Ingår i: *Utbildning och demokrati*. Vol 7, no 3, pp 5-27

Personlig kontakt

Göteborgsregionens kommunalförbund – GR, personlig kontakt via telefon,

datum: 2008-11-20

Källor

Bermheden, Christer & Winblad Mats (2008) Primetime 1, base. Bonnier Utbildning

Bermheden, Christer, Sandström, Lars-Göran & Wahlgren, Staffan (2007), New Champion 6, textboken. Bonnier Utbildning

Bowen, Mary & Söderlund, Kurt (2006), Lighthouse 7 textbook. Gleerups Utbildning

Coombs, Andy, Lidén, Anders & Schofield, Sarah (2008), Just Stuff A. Liber

Coombs, Andy, Skrytek, Irene & Stahre, Kenneth (2007), Tough Stuff D. Liber

Coombs, Andy, Skrytek, Irene & Stahre, Kenneth (2007), Tough Stuff C. Liber

Combs, Andy m fl (2007), Tough Stuff A. Liber

Gustavsson, Jörgen, Österberg, Eva & Cowle, Andy (2007), What's up 8, textbook. Bonnier Utbildning

Gustavsson, Jörgen, Östberg Eva & Cowle, Andy (2007), What's up 9, textbook. Bonnier Utbildning

Hedencrona, Eva, Smed-Gerdin, Karin & Watcyn-Jones, Peter (2007), Checkpoint. Studentlitteratur

Hedencrona, Eva, Smed-Gerdin, Karin & Watcyn-Jones, Peter (2007), Magic! 9 Classbook .

Studentlitteratur

Hedencrona, Eva, Smed-Gerdin, Karin & Watcyn-Jones, Peter (2006), Magic! 8 Classbook.
Studentlitteratur

McClintock, John (2007), Top Up 1. Gleerups Utbildning

McClintock, John (2008), Top up 2. Gleerups Utbildning

Mellerby, Anna m fl (2008), Wings 7, blue textbook. Natur & Kultur

Summerton, Dominic m fl (2008), Wings 6, green textbook. Natur & Kultur

Robertsson, Evy, Olsson, Eva & Haythorpe Jennifer (2008), Spotlight 7. Natur & Kultur

Bilaga 1

Resultatet av undersökningen för kodschemats variabler:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Wings 7, blue textbook	67	52	18	14	11	11	3	1	0	0	8	1	1	1	5
Just stuff A textbook	40	23	8	16	7	6	1	2	1	0	0	0	0	5	6
Lighthouse 7 textbook	57	47	18	10	3	5	5	2	0	0	11	0	0	14	16
Magic! 8 classbook	131	64	19	17	15	6	2	7	5	3	4	5	2	3	2
Tough stuff C	40	27	7	13	3	5	2	1	2	1	3	1	1	0	1
Tough Stuff D	68	25	6	12	9	6	2	3	3	2	0	0	0	3	0
Checkpoint	41	26	13	19	5	6	6	4	1	1	2	0	0	8	0
New champion 6, textboken	39	20	6	8	11	6	2		4		5	0	0	0	1
Magic! 9, classbook	92	62	20	18	11	12	3	7	8	4	7	0	1	2	1
What's up? 9, textbook	76	57	14	22	7	11	3	5	1	2	8	1	0	3	1
Top up 1	37	20	13	15	15	2	2	1	0	9	4	0	0	1	0
Primetime1, base, textboken	34	38	10	10	6	5	2	0	1	2	0	2	0	0	3
Spotlight 7	61	49	16	12	12	16	1	4	0	0	4	2	0	3	1
Wings 6, Green textbook	50	13	21	8	12	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Top up 2	49	30	21	20	13	3	1		0	1	4	0	0	4	1
Tough stuff A	27	14	7	7	7	1	0	5	3	0	0	1	0	1	2
What's up? 8, textbook	64	60	27	24	12	12	0	0	0	1	4	1	0	5	2
totalt	973	627	244	245	159	114	36	43	29	26	64	14	5	53	42

Bilaga 2

Resultatet för undersökningen av illustrationer och fotografier:

	Fotografier					
	Bara män	Bara kvinnor	Fler män	Fler kvinnor	Jämt	svårb.
Wings 7, blue textbook	35	20	2	3	6	5
Just stuff A textbook	3	0	0	0	0	0
Lighthouse 7 textbook	1	2	0	0	2	4
Magic! 8 classbook	7	1	4	0	6	3
Tough stuff C	8	2	0	0	1	1
Tough Stuff D	4	4	0	0	0	3
Checkpoint	4	9	0	0	4	6
New champion 6, textboken	13	7	0	1	3	6
Magic! 9, classbook	6	8	2	1	2	0
What's up? 9, textbook	15	8	1	1	12	3
Top up 1	8	3	0	0	1	1
Primetime1, base, textboken	10	11	1	0	4	2
Spotlight 7	9	15	2	1	4	7
Wings 6, Green textbook	6	7	2	0	1	5
Top up 2	7	3	0	1	0	0
Tough stuff A	9	5	1	1	1	8
What's up? 8, textbook	17	14	1	2	5	2
totalt	162	119	16	11	52	56

	Illustrationer					
	Bara män	Bara kvinnor	Fler män	Fler kvinnor	Jämt	svårb.
Wings 7, blue textbook	24	12	5	2	5	5
Just stuff A textbook	19	11	4	4	8	5
Lighthouse 7 textbook	81	38	11	6	52	12
Magic! 8 classbook	66	23	5	7	11	2
Tough stuff C	1	0	0	0	0	0
Tough Stuff D	2	1	0	0	0	0
Checkpoint	16	5	4	1	3	0
New champion 6, textboken	9	3	2	1	5	1
Magic! 9, classbook	45	24	4	2	10	8
What's up? 9, textbook	3	1	2	1	7	4
Top up 1	25	17	0	1	8	3
Primetime1, base, textboken	5	2	5	0	2	0
Spotlight 7	0	1	5	1	5	0
Wings 6, Green textbook	28	15	8	0	18	4
Top up 2	5	8	3	2	3	0
Tough stuff A	3	1	0	0	2	0
What's up? 8, textbook	12	10	3	1	7	0
totalt	344	172	61	29	146	44